

บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*

BUDDHIST MONKS ROLE IN LOCAL CULTURAL CONSERVATION IN
PAKKRED DISTRICT, NONTHABURI PROVINCE

พระครูวินัยธรกิตติศักดิ์ กิตติสโก, พระมหาทศกฤษฏา กิตติโสภโณ, พระปลัดระพีณ พุทธิสารโ

PhrakhravinaiTHONKittisak Kittisakko, Phramaha Krisada Kittisobhano,

Phrapalad Raphin Buddhiso

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: Phakhrupaladsanoh@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็น เปรียบเทียบความคิดเห็น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี

ผลการวิจัยพบว่า 1. ประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.75 ,S.D.= 0.74) 2. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ 3. ปัญหา อุปสรรค คือ พระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมมอญอย่างลึกซึ้งหาได้ยากและจะเลือนหาย พระสงฆ์ไม่ค่อยมีส่วนในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในเชิงรุกมากนัก ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการถ่ายทอดฝึกอบรม ให้ความรู้แก่พระสงฆ์ใน ปัจจุบัน ให้ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมมอญ ให้มากขึ้น ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนอย่าง เป็นรูปธรรมและเข้มแข็งมากกว่านี้ พระสงฆ์ควรมีการเผยแพร่ และชักชวนประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเชิงรุกให้มากขึ้น ควรมีการจัดเวทีสาธารณะ และระดมความคิดของทุก ภาคส่วน ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ควรมีความร่วมมือกันมากกว่านี้ ทั้งวัด ภาครัฐและเอกชนต่างๆ ควรจะมีหน่วยงาน ที่เป็น หน่วยงานหลักในการรับผิดชอบ จัดเก็บข้อมูลสารสนเทศหรือข้อมูลต่างๆ ของการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์; การส่งเสริม; ประเพณีชาวมอญ

Abstract

This article was to study the level of opinions, compare opinions, study problems, obstacles and suggestions on the role of monks in promoting Mon traditions. Pakkred District Nonthaburi Province using mixed methods.

It was found that 1. People who supported the role of monks in promoting Mon traditions. Pakkred District Nonthaburi Province, by overall, were at high level (\bar{X} = 3.75, S.D. = 0.74) 2. People with different age had different opinions on the role of monks in promoting the Mon tradition Pakkred District Nonthaburi Province rejected the set hypothesis, . 3. Problems, obstacles, on the role of monks in promoting Mon traditions Pakkred District Nonthaburi province were found that monks who had deep knowledge and understanding of the Mon culture were hard to find and would fade away, Expanding the scope of participation in culture was that the monks did not have a proactive part in promoting local culture. The suggestion was that there should be a training to educate the monks at the present time to have more knowledge and understanding of Mon culture more concretely and strongly. The monks should disseminate and persuade people to conserve local culture more proactively. There should be a public forum and brainstorming ideas of all sectors on the conservation of local culture There should be more cooperation between temples, government and private sectors. There should be a main agency that is responsible for data and information collection, storage and dispatching the local traditions and cultures.

Keywords: Buddhist Monks Role; Conservation; Local Cultural

บทนำ

ชนชาติไทยมีวัฒนธรรมของตนเองมาเก่าแก่ยาวนาน มีหลักฐานที่ปรากฏในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น หลักฐานทางด้านวัตถุ เครื่องมือ เครื่องใช้ ศิลปะ เครื่องปั้นดินเผา ไห บ้านเชียง อุดรธานี และที่อื่นในประเทศไทย วัฒนธรรมของคนไทยที่ได้ถ่ายทอดกับมาจากบรรพบุรุษ ส่วนหนึ่งได้รับการวิวัฒนาการจากธรรมชาติ และอีกส่วนหนึ่งได้มาจากสัมพันธไมตรีกับชนชาติอื่นโดยการค้าขาย การเยี่ยมเยียน การศึกษา การท่องเที่ยว การเผยแพร่ศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตที่มี วัฒนธรรมแฝงอยู่ด้วยทำให้วัฒนธรรมมีการผสมกลมกลืนถ่ายทอดสืบมา ไม่มีชนชาติใดในโลกที่จะมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองมีวัฒนธรรมของชาติอื่นแล้ว ถ้าเห็นว่าสิ่งใดดีสมควรรับไปใช้ ก็นำมาปรับปรุงดัดแปลงให้เหมาะสมกับนิสัย วิถีชีวิต และสังคมไทยก็มีการโยกย้ายถิ่นฐาน ซึ่ง

ย่อมมีการรับเอาวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้ามา มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551)

วัฒนธรรมเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ยึดถือเป็นแบบแผนของชีวิตร่วมกัน (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2548) วัฒนธรรมมีทั้งที่เป็นวัตถุ ได้แก่ บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย การแต่งกาย และที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ แบบแผนของพฤติกรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ทศนคติ รสนิยม ฯลฯ ในระยะเริ่มต้นนั้น ได้มีพัฒนาการด้านวัฒนธรรมตลอดเวลา ในเวลาอันยาวนานของการเป็นผู้เยาว์ของมนุษย์ มนุษย์ได้มีโอกาสเรียน และรับเอาวัฒนธรรมต่าง ๆ จากผู้ใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง และญาติ นอกจากนี้ความไม่ชำนาญเฉพาะอย่างของมนุษย์ เมื่อเปรียบเทียบกับสัตว์อื่น ๆ เช่น มนุษย์วิ่งเร็วไม่เท่าม้า มนุษย์ว่ายน้ำได้ไม่ดีเหมือนปลา มนุษย์มีร่างกายที่แข็งแรงไม่เท่ากอลิลา หรือมนุษย์เป็นไม่ได้เหมือนนก ความไม่ชำนาญเฉพาะด้านนี้เอง เมื่อมนุษย์ต้องการอะไรก็จะต้องสร้างสรรค์ขึ้นมาเอง

วัฒนธรรมก็เป็นลักษณะหนึ่งที่มีการพัฒนา คำว่า พัฒนา มาจากคำว่า วัฒน เป็นภาษาบาลีสันสกฤตหมายถึง ความเจริญ งอกงาม ส่วนคำว่า ธรรม แปลว่า ความดี หากแปลว่า สภาพทรงไว้แห่งความดีงาม หรือลักษณะแสดงถึงความงอกงาม วัฒนธรรมเป็นวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อจนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา มีการอบรมถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมปัญญาที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาของสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยใ้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อไปและเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้ วัฒนธรรมเป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป (สามารถ จันทร์สุรย์ และประทีป อินแสง, 2541)

วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์ โดยแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมโดยเฉพาะของตนเอง เพราะเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มสังคม (สุพัตรา สุภาพ, 2541) เป็นส่วนประกอบที่ซับซ้อนทั้งหมดของลักษณะอันชัดเจนของจิตวิญญาณ สติปัญญา และอารมณ์ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะ วัฒนธรรมมิได้หมายถึงเพียงศิลปะและวรรณกรรมเท่านั้น แต่หมายถึงฐานนิยมต่าง ๆ ของชีวิต สิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อ (วีระ บำรุงรักษ์, 2540) ปัจจุบัน วัฒนธรรมมีบทบาทมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวด้วยการแข่งขันในตลาดโลกที่ซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลให้ทุกประเทศต่างพยายามหาสิ่งที่แตกต่างและโดดเด่น วัฒนธรรมจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทุกฝ่ายนำมาใช้เพื่อสร้างความแตกต่างในการแข่งขัน (กระทรวงวัฒนธรรม, 2556)

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติของสังคมมนุษย์ สังคมและวัฒนธรรมของทุกสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถหยุดยั้งได้ ดังที่ เฮราคลิตัส ประชญาเมธีชาว

กรีกได้เคยกล่าวว่า เราไม่สามารถจุ่มเท้าลงในสายน้ำเดียวกันได้ถึงสองครั้ง ทุกครั้งเมื่อหวนกลับมาสายน้ำก็เปลี่ยนแปลงไปแล้ว สายน้ำไม่มีวันไหลกลับ เวลาไม่มีวันหวนคืน (ยศ สันตสมบัติ, 2540) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมก็เช่นกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ความแตกต่าง เวลา และสภาพที่คงตัวอยู่ได้ (สนิท สมักรการ, 2545)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจัดเป็นกระบวนการที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกยุคทุกสมัยและทุกสังคม หากจะแตกต่างกันไปบ้างในเรื่องวิธีการและลักษณะของการเปลี่ยนแปลง สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในอดีตนั้นเป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ยังมีน้อย และระบบการสื่อสารคมนาคมยังไม่ค่อยพัฒนา ก้าวหน้าเท่ากับปัจจุบัน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงเป็นไปค่อนข้างยาก แต่เมื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศของทุกสังคมมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นค่อนข้างรวดเร็วและเกิดขึ้นตลอดเวลา เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถควบคุมได้และปัจจัยที่กำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ แรงกดดันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมความเจริญทางเทคโนโลยี และระบบเศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม (นิเทศ ดินณะกุล, 2549)

วัดและพระสงฆ์ถือเป็นสถาบันทางรูปธรรมของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ หน้าที่หลักของพระสงฆ์ คือ การสั่งสอนหลักธรรมทางศาสนาให้แพร่หลายและสืบต่อคำสอนของศาสนาให้คงอยู่ในสังคม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาวัดในฐานะองค์กรที่สำคัญขององค์กรหนึ่งในสังคมว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยและเป็นศูนย์รวมในด้านจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยนับวัดและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงเป็นหลักที่สำคัญของประเทศชาติ (พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), 2552) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสังฆาธิการ (พระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์) ถือเป็นบุคคลผู้รับผิดชอบการคณะสงฆ์หรือการพระศาสนา หรือภารกิจ 6 ประการ คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ (กองแผนงาน กรมการศาสนา, 2540) ดังนั้น วัดจึงมีฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำในการรักษาศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของสังคมไทยด้วย (พระครูปรากฏศิริรักษ์ (ประเสริฐ สัจจวโร), 2563; พระครูพิศิษฐ์ประชาณาถ (ประยูร นนทียโย), 2563; พระมหาพงศ์ปณิต ญาณเวทีและคณะ, 2562; พระสุคนธ์ ญาณาวุโธและคณะ, 2563; พระครูปลัดกฤษฎาภรณ์ ญาณธโร, 2561; พระมารุต กิตติปาโล, 2564; พระพัฒนธนพงศ์ สุวพัฒน์, 2561)

วัดในอำเภอปากเกร็ด เป็นจำนวนมาก ที่เกิดขึ้นจากแรงศรัทธาของชาวมอญดั้งเดิม เจ้าอาวาสวัดส่วนใหญ่ ก็สืบเชื้อสายมาจากชาวมอญ จึงทำให้วัดมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ ที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน มีคุณค่าแก่วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายมอญ เช่น ประเพณีการจุดลูกหนู ประเพณีตักบาตรทางน้ำ ประเพณีตักบาตรดอกไม้ ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีรำมอญ ประเพณีการเล่นเพลงเจ้าขาว และ ประเพณีการเล่นเพลงระบำบ้าน

ไกล เป็นต้น ควรที่จะได้รับการอนุรักษ์ ให้เป็นสมบัติและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทย ประเพณีเหล่านี้ เป็นที่สนใจของชาวไทยเป็นส่วนใหญ่ จนกลายเป็นจุดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคนไทยและชาวต่างชาติ ตลอดมา โดยมีวัดเป็นแหล่งรวมกิจกรรมของประเพณีเหล่านี้

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับที่ผู้วิจัยมีสังกัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จึงสนใจศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จักเป็นสารสนเทศสำคัญในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และพื้นที่อื่น ๆ ได้อีกประการหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสำรวจด้วยแบบสอบถามซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.751 กับกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชากรที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เดือนพฤษภาคมปี 2563 จำนวน 399 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ (t-test, F-test) ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 รูปหรือคน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาสรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

1. ประชากรที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.75 ,S.D.= 0.74) เมื่อพิจารณาเป็นราย

ด้าน พบว่า ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ (\bar{X} = 4.15, S.D.=1.16) อยู่ในอันดับสูงสุด รองลงมาคือด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม (\bar{X} = 4.10, S.D.=1.13) ถัดมาคือด้านกระบวนการทางยุติธรรม (กฎหมาย) (\bar{X} = 2.950, S.D.=0.665) และอันดับสุดท้ายคือด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า (\bar{X} = 3.42, S.D.=1.22)

2. ประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

3.1 ปัญหา อุปสรรค คือ พระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมมอญอย่างลึกซึ้งหาได้ยากและจะเลือนหาย คนในปัจจุบันไม่ค่อยเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น พระสงฆ์ไม่ค่อยมีส่วนในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในเชิงรุกมากนัก ไม่ค่อยมีการจัดเวทีสาธารณะเพื่อแสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ขาดความร่วมมือในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ยังไม่มีหน่วยงานใดที่เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ ของการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ของชุมชนชาวมอญ

3.2 ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการถ่ายทอด ฝึกอบรม ให้ความรู้แก่พระสงฆ์ในปัจจุบัน ให้มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมมอญ ให้มากขึ้น ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนอย่าง เป็นรูปธรรมและเข้มแข็งมากกว่านี้ ควรมีการจัดเวทีสาธารณะ และระดมความคิดของทุกภาคส่วน ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น พระสงฆ์ควรมีการเผยแพร่ และชักชวนประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในเชิงรุกให้มากขึ้น ควรมีความร่วมมือกันมากกว่านี้ ทั้งวัด ภาครัฐ และเอกชนต่างๆ ควรจะมีหน่วยงาน ที่เป็น หน่วยงานหลักในการรับผิดชอบ จัดเก็บข้อมูลสารสนเทศหรือข้อมูลต่างๆ ของการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

ด้านภาพรวม ประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.75 ,S.D.= 0.74) แสดงให้เห็นว่า บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ ใน ด้านการศึกษา ค้นคว้า และวิจัย ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ และด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม จึงทำบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสมุห์วิโรจน์ คุณวีโร (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” ซึ่งผลการวิจัยพบว่า สภาพบทบาท พระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92

ด้านการศึกษาค้นคว้า และวิจัย ประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านการศึกษา ค้นคว้า และวิจัย โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.49$, S.D.=1.11) แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีการจัดให้ชุมชนได้ศึกษาคุณค่ามรดกของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม และพระสงฆ์มีการเก็บรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมที่กระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่ เป็นระเบียบง่ายต่อการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาณิคม ญาณโสภโณ (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ควรจัดเจ้าหน้าที่ดูแลแหล่ง เรียนรู้ ควรดูแลรักษาอาคารเสนาสนะให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สวยงาม มั่นคงแข็งแรง และใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า

ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า ประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$, S.D.=1.22) แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีการส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกท้องถิ่น พระสงฆ์มีการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่สนใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนต่อไปเพื่ออนุชนรุ่นหลังซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการวิน ทิปรมโม (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร” จากผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ให้มากกว่านี้โดยการเป็นผู้นำในการบำรุงรักษา และพัฒนาการแข่งขันเรือในรูปแบบใหม่ ๆ ผสมผสานกับการแข่งขันเรือแบบเก่า ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้ยั่งยืนยาว

ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม ประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$, S.D.=1.25) แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานภาครัฐเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น พระสงฆ์ได้จัดรายการเผยแพร่เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นทางสื่อออนไลน์ และพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการบริการให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย สิทธิโชค วิบูลย์ และคณะ (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี” จากผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญชุมชนบ้านศาลาแดงเหนือ เป็นการอนุรักษ์

ทางวัฒนธรรมชาวมอญในการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยสถาปัตยกรรม โบราณวัตถุ วิถีชาวมอญทั้งด้านวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่ยังถือได้ว่าชุมชนศาลาแดงเหนือยังมีความเข้มแข็งในการอนุรักษ์

ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม ประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี นนทบุรี ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D.=1.13) แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการส่งเสริมจัดประชุมร่วมกันในการติดตามผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในวัดและชุมชน พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมร่วมเสนอความเห็นในการปรับปรุงวิธีการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระอธิการวิน ทิปธมโม (2557)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร” จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ให้มากกว่านี้ โดยการเป็นผู้นำในการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหาและด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหาลดจนบำรุงรักษาและพัฒนาการแข่งขันในรูปแบบใหม่ ๆ ผสมผสานกับการแข่งขันแบบเก่า ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้ยั่งยืนยาว

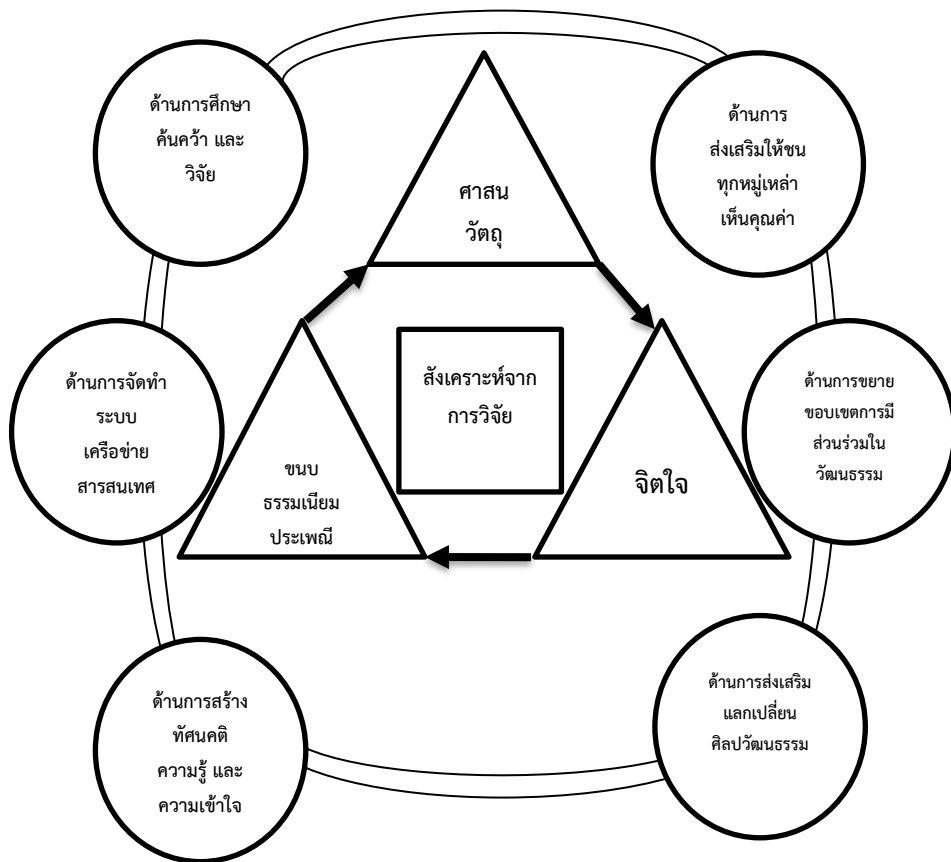
ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ ประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D.=1.16) แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอแนวทางการแก้ไขการป้องกันความขัดแย้งทางวัฒนธรรม พระสงฆ์มีส่วนในการปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน และพระสงฆ์มีบทบาทการทํากิจกรรมป้องกันรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย **พระครูประภัสร์มโนธรรม (ธงทิพย์ ปกสุสโร) (2555)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม” จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม ข้อที่มีความเห็นอยู่ในอันดับที่สูงที่สุด ได้แก่ การสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำในการจัดอบรมค่ายคุณธรรมแก่เยาวชน

ด้านการจัดหาระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม ประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านการจัดหาระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$, S.D.=1.17) แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการจัดนิทรรศการกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นในการประชุม ประเมินติดตามผล และพระสงฆ์มีการจัดเอกสารประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้ว่ามีสิทธิ์ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม จารัตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย **วารินทร์ จิตคำภู (2551)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน (ไทย

ใหญ่) ในทัศนะของกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัดแม่ฮ่องสอน” จากผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ มีความต้องการจัดให้มีขึ้น ในระดับมากที่สุด คือ การจัดทำข้อมูลด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นหมวดหมู่ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยโดยการแสดงแผนภาพ ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 สรุปได้ว่า บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยแบ่ง ออกเป็น 3 ด้าน คือ

1) ด้านวัตถุ ศาสนวัตถุคือ กระบวนการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีชาวมอญ ในด้านวัตถุ และศาสนาวัตถุนั้น ประเพณีชาวมอญ ก็จะถูกถ่ายทอดมา ทั้งนี้รูปแบบของที่เป็นนามธรรม

และรูปธรรม แหล่งรวมของประเพณีชาวมอญส่วนใหญ่ก็จะอยู่ที่วัด ในด้านวัตถุ และศาสนาวัตถุ นั้น ทั้งสถาปัตยกรรมและปฏิมากรรม อาจจะมีการแตกสลายเยอะสลายไปตามกาลเวลาอาจจะมีผู้พัง ควรจะเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม จะต้องได้รับการ ส่งเสริม ตั้งแต่แรกเริ่ม โดยเริ่มตั้งแต่เยาวชน ทั้งการสร้างทัศนคติที่ดีให้กับเยาวชน ควรมีหน่วยงานหลัก ในการส่งเสริม จะต้องสร้างทัศนคติที่ดี ให้เกิดการห่วงแหน รักในความเป็นชาวมอญของตนเอง

2) ด้านจิตใจ คือ ด้านจิตใจนั้น นับว่าเป็นสิ่งสำคัญเลยทีเดียว เพราะว่า การที่จะส่งเสริมให้คนมาอนุรักษ์ประเพณีนั้นต้องเริ่มจาก ทำให้จิตใจของเขามีความคิดที่ดีเกี่ยวกับประเพณี ท้องถิ่นของชาวมอญ ควรมีการสร้าง หรือถ่ายทอด แสดงประเพณีชาวมอญที่ถูกต้อง และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง จะต้องฝึกให้ เกิดตั้งแต่เยาวชน จะต้องสร้างทัศนคติ สร้างความรู้ความเข้าใจที่ดี จิตใจโดยตรง คือ จะต้องมึใจที่ อยากรจะอนุรักษ์จริงๆ ไม่ใช่อนุรักษ์ตามกระแส หรือเพื่อหาผลประโยชน์ การที่จิตใจนั้นมีความคิดดีทำดี มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมประเพณีชาวมอญ ก็จะทำให้การอนุรักษ์นั้น เป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ ต้องทำด้วยใจที่เต็มใจ ต้องฝึกอบรมให้เกิดความรู้ความเข้าใจ

3) ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี คือ จะต้องมีการยึดถือและปฏิบัติตามแบบแผนจารีต เดิมให้มากที่สุด เพื่อให้คงรูปแบบเดิม ต้องทำให้ถูกต้องถูกหลัก และเข้าใจความเป็นมาของ ประเพณีนั้นอย่างแท้จริง ควรมีการศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีในแต่ละที่ หากจะต้องปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยต้องไม่กระทบกับเจตนารมณ์เดิมของการสร้างประเพณีนั้น จะต้องมึผู้สืบทอดมีการถ่ายทอดให้คงอยู่สืบต่อไป ต้องมีหน่วยงานหรือองค์กร เช่น วัด ชุมชน เป็นผู้ที่อนุรักษ์ และส่งเสริมประเพณี ต่างๆของท้องถิ่นชาวมอญ โดยมีหน่วยงานของรัฐองค์กรของรัฐเป็นผู้สนับสนุน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ควรมีการถ่ายทอด ฝึกอบรม ให้ความรู้แก่พระสงฆ์ใน ปัจจุบัน ให้มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมมอญ ให้มากขึ้น
2. ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนอย่าง เป็นรูปธรรมและเข้มแข็งมากกว่านี้
3. พระสงฆ์ควรมีการเผยแพร่ และชักชวนประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในเชิงรุกให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรนำงานวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ไปศึกษาในพื้นที่ชุมชนมอญอื่น ๆ เพื่อหาข้อมูลเปรียบเทียบนำไปพัฒนาส่งเสริม บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมประเพณีชาวมอญ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2556). *คู่มือการดำเนินงานโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศของกระทรวงวัฒนธรรม : โครงการรากวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.
- กองแผนงาน กรมการศาสนา. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). *วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์นการพิมพ์.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2548). *สังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิเทศ ดินณะกุล. (2549). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูประภัสร์มโนธรรม (ธงทิพย์ ปภสฺสโร). (2555). *บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำจังหวัดนครปฐม* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปราการศีรีรักษ์ (ประเสริฐ สจจวโร). (2563). การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 3(2), 40-49.
- พระครูปลัดกฤษฏาภรณ์ ญาณธโร. (2561). การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 1(1), 1-10.
- พระครูพิศิษฐ์ประชาชนาถ (ประยูร นนทโย). (2563). สภาพทั่วไปการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 3(2), 50-59.
- พระครูสมุห์วีโรจน์ คุณวีโร. (2561). *บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพัฒนธนพงศ์ สุขุตมโน. (2561). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 1(2), 21-29.
- พระมหานิคม ญาณโสภโณ. (2554). *บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาพงศ์ปนัด ญาณเวทีและคณะ. (2562). บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ในเขตตำบลในเมือง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 2(1), 10-21.
- พระมารุต กิตติปาโล. (2564). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 4(1), 18-27.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). (2552). *การบริหารวัด* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: เอสทีพี เพรส จำกัด.
- พระสุคนธ์ ญาณวูโธและคณะ. (2563). การส่งเสริมประชาชนในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมวาสธรรมของพระสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 3(2), 25-39.
- พระอธิการวิน ทีปธมโม. (2557). *บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาววัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2540). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วารินทร์ จิตคำภู. (2551). *การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ไทยใหญ่ ในทัศนะของกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัดแม่ฮ่องสอน* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันวัฒนธรรมศึกษา.
- วีระ บำรุงรักษ์. (2540). *ระบบการบริหารจัดการวัฒนธรรมสำหรับสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สนิท สมัครการ. (2545). *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สมศักดิ์ ศรีสันตสุข. (2546). *สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน*. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สามารถ จันทร์สุริย์ และประทีป อินแสง. (2541). *การศึกษากับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สิทธิโชค วิบูลย์ และคณะ. (2554). *การศึกษาก่อนอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี* (รายงานการวิจัย). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุพัตรา สุภาพ. (2541). *สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.